

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
IX

NeŖir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
IX

İstanbul - 1989

ARŞİV BELGELERİYLE
MAKEDONYA'DA BULGAR ÇETE FAALİYETLERİ *

Mahir AYDIN

A) Makedonya'daki Bulgar Komiteleri'nin Faaliyetleri

1) Makedonya'daki Bulgar Komiteleri

Ayastefanos Antlaşması ile kurulan Büyük Bulgaristan'dan Makedonya ve Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin ayrılmasını muhâlefetle karşılayan Bulgarlar, bu topraklara yeniden sâhip olabilmek için, Berlin Antlaşması'ndan sonra yoğun bir faaliyet içerisine girmişlerdir. Fakat coğrafi mevkii itibâriyle Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin Bulgaristan ile Makedonya arasında bulunması, Bulgarları öncelikle bu vilâyet ile ilgilenmeye mecbûr bırakmıştır. İşte bu sebeptendir ki Bulgarlar, 1885 senesinde Şarkî Rumeli Vilâyeti'nin Bulgaristan tarafından ilhâkından sonra, Makedonya ile ciddi bir şekilde ilgilenmeye başlamışlardır.

Bulgarlar, Makedonya'ya dâir olan faaliyetlerini, kurdukları komiteler vâsıtasıyla ve birer çete hareketi şeklinde yürütmüşlerdir. Bu komitelerin maksatları ise, Makedonya'da katliam yapmak, konsolos kaçırmak veyâ resmî binâları kundaklamak sûretiyle karışıklıklar çıkararak, Osmanlı idaresinin aczini ispatladıktan sonra, Avrupa Devletleri'nin müdâhalesi ile, bu bölgeyi Bulgaristan'ın ilhâkına sunmak olmuştur. Osmanlı arşiv vesîkalarında genellikle «*Bulgar Fesad Komitesi*» şeklinde adlandırılan bu komiteler, isimleri ve gayeleri ne olursa olsun, netîce itibâriyle yukarıda belirtmeye çalıştığımız maksat istikametinde faaliyet göstermişlerdir. Bu komitelerden tespit edebildiklerimizin isimleri şöyledir :

* Bu makale, 12-13 Mayıs 1988 tarihlerinde İstanbul'da yapılan *Uluslararası Makedonya Etüdleri Sempozyumu*'nda tebliğ olarak sunulmuştur.

- a) Bulgar-Makedon Merkez Komitesi (1879)¹
- b) Makedonya Komitesi (1887, Köprülü, Gevgili, Bulgaristan)²
- c) Muhibb-i Vatan Cemiyeti (1887, Hasköy)³
- d) Merkezî Edirne-Makedonya Komitesi (1890, Sofya)⁴
- e) Makedonya Talebe Teşkilâtı (1892, Sofya)⁵
- f) Makedonya Politik Cemiyeti (1895, Varna)⁶
- g) Genç Makedonya Cemiyeti (1896, Sofya)⁷
- h) Makedonya Bulgar Komitesi (1902)⁸

Başlangıçta aynı maksat için faaliyetlerde bulunan ve bâzılarının isimlerine daha sonra tesâdüf ettiğimiz halde tamâmını yukarıda belirtmeye çalıştığımız bu komiteler, bir müddet sonra aralarında meydana gelen ihtilâf sebebiyle, Santralistler ve Varhivistler olarak iki gruba ayrılmışlardır :

a) Santralistler = Dâhilî Makedonya İhtilâl Komitesi: Bulgar komitecilerinden Sandanski'nin başkanlığında kurulan bu komitenin maksadı, «*Makedonya Makedonyalılarıdır*» parolası ile hareket ederek, hiç bir taraftan yardım almaksızın, din ve milliyet ayırımı yapmadan, sâdece Makedonyalıların gayretleri ile, bağımsız bir Makedonya Devleti tesis etmek olmuştur⁹. 23 Kasım 1893 tarihinde Selânik'te kurulan bu komitenin kurucuları, Sandanski, Sarafof, Garavanof, Delçef, Baniçe, Arnavudef, Gorgi, Nikolof, Todo-rof ve arkadaşlarından meydana gelmiştir¹⁰. Fakat bu komitenin tâ-

1 Nazif Kuyucuklu, *Bulgaristan*, İstanbul 1987, s. 40.

2 Başbakanlık Arşivi (BA), *Bulgaristan İrade (Bİ)*, Nr. 684.

3 BA, Bİ, Nr. 692.

4 Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılap Tarihi*, Ankara 1963, I/1, 68.

5 Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*, s. 40.

6 BA, Bİ, Nr. 1101.

7 BA, Bİ, Nr. 1214.

8 BA, Bİ, Nr. 1397, 1430, 1437.

9 Şeyh Muhsin-i Fâni, *10 Temmuz İnkılabı ve Netâyici* (neşreden Tüccar-zâde İbrahim Hilmi), İstanbul 1336, s. 63; Tahsin Uzer, *Makedonya'da Eşkiyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Ankara 1979, s. 119; Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*; s. 42.

10 Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 118; Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*, s. 41.

kip ettiği siyâset aşırı bir iyimserlik değilse bile, asıl maksatlarını gizleyecek bir yol olsa gerektir. Zirâ Santralistler, nüfûs bakımından bir mozaik eserini andıran yapısına ve başta Bulgaristan olmak üzere komşu hükûmetlerin tâkip ettikleri ilhak siyâsetlerine rağmen, hem de hiç bir taraftan yardım almadan Makedonya'nın istiklâlini elde etmeye çalışmaları, pek mümkün görünmemektedir. Her ne kadar bu komite içerisinde samîmî olarak bağımsız bir Makedonya için çalışanlar varsa da, buradaki asıl maksadın, «*Bağımsız Makedonya*» sloganı ile etraftaki hükûmetlerin tasallutlarına mâni olmak ve Osmanlı topraklarından koparılmış bir Makedonya'yı, kolay bir şekilde Bulgaristan'ın ilhâkına sunmak olduğunu, bu komiteye mensup buldukları halde, Varhivistler gibi ilhak taraftarı olanların mevcûdiyeti ile söylemek mümkündür¹¹.

b) Varhivistler = Makedonya Yüksek Komitesi : Bulgar komitecilerinden Mihalovski'nin başkanlığında kurulan bu komite ise, «*Makedonya Bulgarlarıdır*» parolası ile hareket etmiş ve maksatlarını da, Makedonya'nın Bulgaristan tarafından ilhâkı şeklinde belirlemiştir¹². Bu komite, 1895 senesinin Mart'ında Sofya'da kurulmuş¹³ ve kurucuları arasında da Mihalovski, Sonçef, Sugarof, Kanazirof, Sava, Apostol, Dosho, Yovan Aleksî, Duka, Lazar, Andon ve arkadaşları yer almıştır¹⁴. Dâimî sûrette Bulgaristan'dan yakın destek ve himâye gören Varhivistler, Makedonya'yı Bulgaristan'a katabilmek için yoğun bir faaliyet içerisinde bulunmuşlar ve bu maksatla, Osmanlı zâbıta kuvvetleri ile silahlı müsâdemelere giriştikleri gibi, bâziden de Santralistlerle karşı karşıya gelmişlerdir¹⁵.

2) Bulgar Komiteleri'nin Propaganda Faaliyetleri

Bulgar komitecileri, maksatlarını elde edebilmek için hem Makedonya dâhilinde ve hem de hâricinde olmak üzere, geniş bir propaganda faaliyeti içerisinde bulunmuşlardır. Makedonya dâhilinde yapılan propagandalar, bölge ahâlisini Osmanlı Devleti aleyhinde

11 Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*, s. 42-43.

12 Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 117.

13 Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*, s. 45.

14 Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 118.

15 Nazif Kuyucuklu, *Aynı eser*, s. 46.

tahrik ederek, arzûlanan huzûr ve âsâyîşin Bulgaristan idâresi ile mümkün olabileceği intibâhını uyandırmaya yönelik olurken, hâricte yapılan propagandalar ise, Bulgaristan'da tertiplenen mitingler ve Avrupa Devletleri nezdindeki teşebbüsler şeklinde cereyân etmiştir¹⁶. Avrupa Devletleri'ne yaptıkları mürâcaatlarında, onları Bâbîâli'nin vâdettiği ıslahat programlarını tatbik etmediğine, Makedonya'daki huzûrsuzluklara Osmanlı idâresinin sebep olduğuna ve bölgedeki nüfûs ekseriyetinin Bulgarlar lehinde bulunduğuna inandırmaya çalışan komiteciler, Bulgaristan dâhilinde de, bu meseleyi Bulgar ahâlinin zihinlerinde canlı tutmak, gönüllü komiteciler yazdırmak ve para toplamak gibi faaliyetlerde bulunmuşlardır¹⁷. Hattâ bu propagandalarını daha geniş bir sâhâya yayabilmek için, gazeteler ve ilânnâmeler neşretmişlerdir¹⁸. Bu husûsta, Londra Balkan Komitesi'nin başkanı Mister Boxstone'un İngiliz gazetelerinde yayınlattığı yazılar¹⁹ ile, Ruscuk'da neşrolunan Makedonya isimli gazeteyi zikretmek mümkündür²⁰. Yine bu türlü neşriyâttan olmak üzere, Genç Makedonya Cemiyeti tarafından hem Makedonya'daki ve hem de Bulgaristan'daki Makedonyahlara hitâben «*Makedonya Komitesi Âzâlarına Dâvet*» başlığı altında, 17 Ekim 1896 tarihinde bir ilânnâme yayınlanmıştır. Burada, Osmanlı Devleti'ni asırlık bir düşman ve yaralı bir vahşî hayvan olarak vasıflandıran komiteciler, insanlığın selâmeti bakımından vücûdunun ortadan kaldırılmasının gerektiğine, silâhlanan Ermenilerin ve Makedonyahların kendisinden hesap sormak üzere olduğuna, çok yakında tarihte eşi görülmemiş bir mücâdeleye girişeceklerine ve kendileri ile ilgilenmeyen Avrupa Devletleri'ni bu meseleye dâhil ederek maksatlarına ulaşmalarının lüzûmuna işâret ederek, «*vatan borcu*» saydıkları bu mücâdelelerinin, Bulgaristan tarafından destekleneceğini de belirtmektedirler²¹.

16 BA, *Bİ*, Nr. 1083.

17 BA, *Bİ*, Nr. 1109.

18 BA, *Bİ*, Nr. 695, 1101, *Yıldız Mârâzât (YM)*, Nr. 11435.

19 Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 117, 156.

20 BA, *Bİ*, Nr. 825.

21 BA, *Bİ*, Nr. 1214.

3) Bulgar Komiteleri'nin Hazırlıkları

Bulgar komitecilerin Makedonya'daki çete faaliyetleri, daha ziyâde Bulgaristan'daki komiteler tarafından yönlendirilmiş ve ne şekilde hareket edileceği, tertiplenen miting ve toplantılar neticesinde kararlaştırılmıştır²². Buna göre, önce Bulgaristan'da gönüllü fedâiler toplayan bu komiteler²³, bu gönüllüleri Bulgar subaylarının idâresinde eğittikten sonra²⁴, her birine birer Bulgar pasaportu vererek²⁵, dikkati çekmeyecek bir kıyâfet ile²⁶, üç beş kişilik gruplar hâlinde²⁷ ve silâhsız olarak Makedonya'ya göndermişlerdir²⁸. Daha sonra Bulgaristan'dan gizlice Makedonya'ya sevk edilen silâhlar, burada komitecilere dağıtılmıştır. Bu bölümde, Bulgar komitecilerin Makedonya için plânladıkları çete hareketlerinin hazırlıkları ile ilgili olan bâzi arşiv vesîkalarına işâret etmek istiyoruz.

Bulgaristan Komiserliği'nin ikinci kâtibi ve Erkân-ı Harbiye kaimmakamlarından Fethi Bey, 13 Temmuz 1895 tarihinde İstanbul'a gönderdiği mektubunda şu bilgileri vermektedir: «Filibe'nin Saattepesi mahallesinde oturan Apostol Lazarof'un evinde uzun zamandan beri depolanmakta olan 50 adet Martini Henri tüfeği ve yaralıların tedâvisinde kullanılabilecek çok sayıda ilâç, komitecilere ulaştırılmak maksadıyla, geçen akşam dört arabaya yüklenmiştir. Malama adlı bir komitecinin idâresinde Batak ve Çepne istikametinde ilerleyen bu arabalar, Filibe'nin Karşiyaka mahallesinde bulunan ve Oktrova olarak tâbir olunan Şehir Gümrük Barakası'na geldiklerinde, gümrük memûrları tarafından durdurulmuşlardır. Arabaları kontrol etmek isteyen memûrlar, bunların Makedonya'daki Bulgar komitecilere âit malzemeler olduğunu öğrenince, hiç bir müşkilât çıkarmadan, geçmelerine müsaade etmişlerdir. Köstendil'deki komiteciler de, komite adına para topladıkları gibi, Fransa'dan

22 BA, *Bi*, Nr. 1079.23 BA, *Bi*, Nr. 1037, 1110, 1162.24 BA, *Bi*, Nr. 1353, 1395.25 BA, *Bi*, Nr. 1262.26 BA, *Bi*, Nr. 1458.27 BA, *Bi*, Nr. 1081.28 BA, *Bi*, Nr. 1353, 1395.

temin ettikleri dinamit makinesi ile seyyar telgraf takımlarını, Köstendil'den çıkan büyük caddeden Manastır'a götüreceklendir»²⁹.

Burada temâs etmek istediğimiz 13 Nisan 1894 tarihli vesîka ise Kosova Vilâyeti'nden İstanbul'a çekilen bir telgrafnâmedeki bilgilere âittir. Sofya'dan Kosova'ya geçen Kumanovalı bir Hıristiyanın verdiği mâlûmâta ve yapılan tahkîkate göre, «*Tuğlacılık*» yapmak bahânesiyle Manastır, Pirlepe, Ohri, Ostroga, Köprülü, Tikveş ve Gevgili kazâları ahâlisinden 6.000 kadar Bulgar, bu kazâların bir kaç zengini tarafından Sofya'da tertiplenen bir toplantıya katılmışlardır. Bu toplantıda, komitecilerin hissiyâtına hitâp eden heyecanlı nutuklar söylendikten sonra, köylülere silâh ve mühimmât, fakir çocuklara da para verildiği gibi, yeni komiteler meydâna getirilmesi kararlaştırılmıştır. Ekserisi Manastır ve Selânik ahâlisinden olan bu komiteciler, maksatlarını da, Rum ve Arnavud kıyâfeti ile çete faaliyetlerine girişerek, konsolos ve din adamlarını dağa kaldırmak veyâ öldürmek sûretiyle Avrupa Devletleri'ne, Osmanlı Devleti'nin Makedonya'daki âsâyişi temin edemediğini göstermek, şeklinde tespit etmişlerdir³⁰.

11 Ocak 1895 tarihli bir vesîkadan da, Makedonya Bulgar Komitesi tarafından kendilerine silâh verilen 160 kadar Bulgar komitecinin, amele kıyâfetine ve üçer beşer kişilik gruplar hâlinde Ohri ve civârına sevkolunduklarını, aynı şekilde Üsküp ve civârına da sevkedileceklerini öğrenmekteyiz³¹. Diğer taraftan, komiteciler için üniforma mâhiyetindeki bir kat zırhsız ceket, pantolon ve fişek torbası, önce küçük bir gruba nümûne olmak ve ileride umûmen kabûl edilmek üzere, Karlova'daki Makedonya Komitesi tarafından 12 Temmuz 1896 tarihinde hazırlanmıştır³². Yine bu meyanda, 18 bargir yükü hazır elbise, 4 Mart 1903 tarihinde Sofya'dan Dubniça'ya gönderilmiştir³³. 12 Mart 1898 tarihli bir vesîkada da, Sofya'daki Makedonya Komitesi'nin beş on günden beri gönüllü toplamakta olduğu, bunlara pasaport verilerek silâhsız bir şekilde Makedonya'ya geçecekleri, orada kendilerine silâh dağıtılacağı ve sayıları 1.500'e

29 BA, *Bİ*, Nr. 1126.

30 BA, *Bİ*, Nr. 1047.

31 BA, *Bİ*, Nr. 1081.

32 BA, *Bİ*, Nr. 1119.

33 BA, *Bİ*, Nr. 1528.

ulaşınca da, çete faaliyetlerine başlayacakları belirtilmektedir³⁴. Yine bu maksatla, Şarkî Rumeli'nin Burgaz kazâsına bağlı Alagün köyündeki Aleksî Kapakof'un evinde 400 kadar tüfek ve çok sayıda cebelhânenin depolandığını, 29 Mart 1898 tarihli bir vesîkadan öğrenebilmekteyiz³⁵. Kosova Vilâyeti Polis Başkomiseri Derviş Efendi de, 4 Mayıs 1902 tarihinde Bâbîâli'ye takdim olunan arzında, Makedonya Bulgar Komitesi mensuplarından ele geçirilen ve aralarında nizamnâmeler, dâvetnâmeler, risâleler, silâhlar, komitenin şifre anahtarı, şifreli mektuplar ve komitenin yayın organı olarak Bulgaristan'da neşredilen gazetelerin de bulunduğu, 297 adet evrâkın bir cedvelini vermektedir³⁶.

4) Bulgar Komiteleri'nin Makedonya'daki Çete Faaliyetleri

Makedonya'da faaliyet gösteren Bulgar Komiteleri'nin meydana getirdikleri en büyük hâdise, 1903 senesindeki İîinden İsyânı'dır. Fakat bu komiteler, Makedonya'daki âsâyîşi ihlâl etmeyi kendilerine bir siyâset olarak seçtiklerinden, bu maksatla mütemâdiyen hazırlıklı bulunmaya çalışmışlarsa da, bazen başarılı olabilmişlerdir. Bu türlü hazırlıklarını, yukarıda belirtmeye çalışmıştık. Şimdi de, teşebbüs ettikleri bâzı çete faaliyetleri hakkında, arşiv vesîkalarından istifâde ile bilgi vermeye çalışalım.

Bulgar Komitecileri'nin plânlarını tatbîke koyabilmeleri, hem kendi durumlarına ve hem de Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirlere bağlı kalmışsa da, özellikle 1894-1895 ve 1901-1903 seneleri arasında daha yoğun bir faaliyet içerisinde bulduklarına şâhit olmaktadır. Daha 31 Ocak 1887 tarihinde, Şarkî Rumeli dâhilindeki Kovanlı köyüne âit 15 kadar Bulgar komiteci, Kırcaali kazâsının Kulpeler köyünün Çardaklı tepesindeki Osmanlı karakoluna gelerek, askerlere hitâben «*karakolların orçıda bulunmasına istemeyiz*» şeklinde seslenmişler ve daha sonra da ateş açmışlardır. Silâh sesinin duyulması üzerine Şâban köyünden bir grup Osmanlı askeri hâdise mahalline gelmiş ve askerlerin geldiğini gören komiteciler, saklanmışlardır. Akşam olduktan sonra ortaya çıkan komiteciler, tekrar

34 BA, Bİ, Nr. 1262.

35 BA, Bİ, Nr. 1271.

36 BA, Bİ, Nr. 1475.

karakol üzerine ateş açmışlar ve sınırdan içeriye girmişlerse de, bu defa Osmanlı askerinin karşılık vermesi üzerine aralarında bir mü-sâdeme başlamış ve netîcede, bir komiteci silâhı ile birlikte yakalanırken, diğerleri firâr etmişlerdir³⁷.

Tespit edebildiğimiz bir başka hâdise, 28 Aralık 1891 tarihinde meydâna gelmiştir. Kırcaali hudûdundaki Gabreve mevkiinde bir çavuş, bir onbaşı, bir jandarma ve dört nefer süvârî devriye gezerlerken, saat on sularında Bulgarların odun kesmek maksadıyla sınırını geçtiklerini görmüşler ve kızaklarına el koymuşlardır. Bu hâdiseyi fırsat bilen Sarnıç köyü ahâlisinden 200 kadar silâhlı Bulgar, sınırı geçerek Osmanlı askeri ile silâhlı müsâdemeye girmişlerdir. Tarafların zâyiâtı hakkında bilgi verilmeyen vesîkada, kurşun isâbet etmesi sebebiyle bir askerin kolunun kırıldığı bildirilmektedir. Belki bu hâdisenin, basit bir sınır ihlâli olduğu düşünülebilir. Fakat aynı vesîkada, Bulgarların bundan önce de sınırı geçerek, bâzı hâdiselere sebebiyet verdikleri ve maksatlarının da, bir zamanlar Şarkî Rumeli Vilâyeti dâhilinde bulunduğu halde, daha sonra Osmanlı Devleti'ne bırakılan Kırcaali ve civârındaki mühim noktaları ele geçirmek olduğu, açıkça belirtilmektedir³⁸.

Bulgar Komiteciler, ilk büyük çete hareketlerini 9 Ağustos 1895 tarihinde ve Rupcoz kazâsına bağlı Yanıklı köyünde gerçekleştirmişlerdir. Selânîk Fırkası Kumandanı Ferik Ali Rızâ Paşa'nın bildirdiğine göre, sayıları 400 civârında tahmin olunan ve aralarında süvârîlerin de bulunduğu komiteciler, 9 Ağustos Cuma gecesi saat sekizde, hâne adedi 270'i aşan Yanıklı köyünü basmışlardır. Köylülerin ellerindeki silâhların yetersiz olması sebebiyle ciddî bir mukavemet ile karşılaşmayan komiteciler, köyü ateşe vermişler ve 262 hâneyi yakmışlardır³⁹. Bu baskın netîcesinde on sekiz erkek, üç kadın ve beş çocuk silâhla öldürülürken, evleri içerisinde yanarak hayatlarını kaybeden 125 kişinin de cesetleri çıkarılmıştır. Berâberlerinde bir de dağ topu getirmiş olan komiteciler, bu top ile beş atış yapmışlar ve köyün câmii ile minâresini tahrip etmişlerdir⁴⁰. Bul-

37 BA, Bİ, Nr. 661.

38 BA, Bİ, Nr. 953.

39 BA, Bİ, Nr. 1139.

40 BA, Bİ, Nr. 1144.

garistan Komiserliği ikinci kâtibi Fethi Bey'in 16 Ağustos 1895 tarihinde bildirdiğine göre, bu baskına Batak köyü Bulgarları da katılmış ve ayrıca, beş on gün zarfında, etrafta komitecilere rastlayan yedi yolcu, katledilmek sûretiyle hayatlarını kaybetmişlerdir⁴¹.

Bulgar Komiteleri'nin Makedonya'daki çete faaliyetleri içerisinde Bulgar Hafî Köy Teşkilâtı, mühim bir yer işgal eder. «*Destnik*» tâbir olunan gruplardan meydâna gelen bu teşkilât, Bulgaristan'dan gelen ve voyvoda olarak anılan başkanlarının emrinde olduğu halde, bir kaç Bulgar köyü arasında bir merkez meydâna getirerek, komitenin silâhlarını burada depolamış ve icâbında haber göndermek sûretiyle, çok kısa zamanda çevre köylerden istediği kadar komiteci toplayabilmiştir. Voyvoda tarafından verilen emir üzerine istenilen köyü yakıp yıkan ve katliamlarda bulunan bu komiteciler, vazîfelerini tamamladıktan sonra kısa zamanda köylerine dönerek, çift ve çubuklarının başında mâsum birer Bulgar köylüsü rolünü oynayabilmişlerdir. Tâbir câiz ise «*gündüz külâhlı gece silâhlı*» olan bu teşkilât; eli silâh tutanları silâhlandırmak, maddî durumu müsâit olanlardan para almak ve diğerlerini de, postacılık ve klavuzluk hizmetlerinde kullanmak sûretiyle, Bulgar köylülerden âzamî şekilde istifâde cihetine gitmiştir⁴².

Bulgar Komitecileri'nin maksatlarını, Osmanlı askeri ile bir mücâdeleye girmek değil, Avrupa Devletleri'nin müdâhalesini dâvet etmek olduğunu daha önce belirtmiştik. İşte, dışarıda akis uyandırabilecek böyle bir hâdise için komite liderlerinden Sandanski ve arkadaşları, 1902 senesinde Razlık ile Yukarıcumâ arasında, Amerikalı bir gazeteci olan Miss Stone ve arkadaşını kaçıarak dağa kaldırmışlar ve 50.000 lira fidye aldıktan sonra, Strumiça'da serbest bırakmışlardır⁴³. 6 Şubat 1902 tarihli bir vesîkada bu hâdisenin sebeplerine işâret edilmekte ve komitecilerin, bir taraftan komiteye para tedârik ederlerken, diğer taraftan da Makedonya'daki âsâyişin sağlanamadığı intibâmı uyandırarak, Osmanlı idâresini kötülemeye çalıştıkları belirtilmektedir⁴⁴. Yine komiteciler, 1904 senesinde Makedonya'daki konsoloslardan birini dağa kaldırarak bü-

41 BA, Bİ, Nr. 1132.

42 BA, Bİ, Nr. 1493; Tahsin Uzer, Aynı eser, s. 199.

43 Tahsin Uzer, Aynı eser, s. 76.

44 BA, Bİ, Nr. 1428, 1463.

yük miktarda fidye almayı plânlamışlarsa da, bu konuda Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler sebebiyle başarılı olamamışlardır⁴⁵.

Makedonya'da şumûllü bir isyân çıkarmak için uzun zamandan beri hazırlık yapmakta olan Bulgar Komiteciler, İinden olarak adlandırılan ve 2/3 Ağustos 1903 gecesine tesâdüf eden Aya İlya Yortusu'nda isyâna başlamışlardır. Komite liderlerinden Sarâfof'un idâresinde hareket eden ve sayıları 30.000 kadar tahmin olunan bu komiteciler, isyân hareketini Manastır Vilâyeti'nde merkez kazâ ile Kırçova, Resne ve Pirlepe; Kosova Vilâyeti'nde Koçana, Osmâniye ve Koçarın; Selânik Vilâyeti'nde de merkez kazâ ile, Serez sancağındaki bütün nâhiye ve köylere kadar yaymışlardır. Genel hatları ile belirtecek olursak komiteciler, Müslüman köylerini basıp ahâlisini katliâma tâbi tuttıkları gibi, demiryolu ve köprüleri havaya uçurmuşlar, telgraf hatlarını tahrip etmişler, çiftlikleri, hükümet konaklarını ve jandarma karakollarını yakmışlardır. Tabiidir ki bu karışıklıklar içerisinde, Müslümanların çoğunlukta bulunduğu yerlerde de Bulgarlar aynı âkıbete uğramışlardır. Üç ay kadar süren bu hâdiseler neticesinde isyân bastırılarak, âsâyiş yeniden sağlanmıştır⁴⁶. Burada isyân hareketinin teferruatına girmemekle birlikte, komitecilerin, Ermenileri taklîden giriştikleri Osmanlı Bankası baskınına ve Fransız vapuruna bomba konulması hâdiselerine temâs etmek istiyoruz.

27 Nisan 1903 tarihinde Selânik'ten İstanbul'a doğru hareket eden ve Fransa'ya âit Mesajeri Maritime Kumpanyası'nın Guvadülkebir adlı vapuruna, Köprülü kazâsından Bulgar muallimi Yorgi'nin koyduğu saatli bombanın patlaması ile, vapurda büyük ölçüde hasar meydana gelmiştir. Yapılan tahkikat neticesinde Üsküp'te yakalanan Yorgi, mahkemece idam cezâsına mahkûm edilmişse de, Sultan II. Abdülhamid'in afvı üzerine, bu cezâdan kurtulmuştur⁴⁷.

Bu hâdisenin ertesi günü akşamı, iki üç araba ile Selânik'teki Osmanlı Bankası'nın şûbe binâsına yaklaşan bir grup Bulgar Komiteci, banka önünde nöbet tutan asker, bekçi ve polisin üzerine âniden bombalar atmağa başlamışlardır. Bu esnâda, beş kişi kadar

45 BA, *BI*, Nr. 1637.

46 Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 154.

47 BA, *BI*, Nr. 1540; *YM*, Nr. 11204; Tahsin Uzer, *Aynı eser*, s. 155.

tahmîn olunan diğ̈er bir komiteci grubu da, değişik istikametlerden banka binâsına bombalar atmışlardır. Patlamaların tesiri ile bankada yangın çıkarken, postahâne başta olmak üzere, çevredeki binâlarda da hasar meydâna gelmiştir. Bu karışıklıkta komitecilerden ikisi ölü ve üçü yaralı olarak ele geçirilirken, etrafta şüpheli görülenler de tevkif edilmişlerdir. Selânik Vâlisi Hasan Fehmi Paşa'nın verdiği bilgiye göre, bu baskının netîcesinde bir asker ve bir bekçi ölmüş, bir polis ile bekçinin oğlu da yaralanmıştır⁴⁸.

B) Bulgar Komiteleri'nin Faaliyetleri Karşısında Bulgaristan'ın Siyâseti

1) Bulgar Hükûmeti'nin Tâkip Ettiği Siyâset

Şurasını kesin olarak belirtmek gerekir ki, Makedonya'daki muhtelif komite faaliyetleri, Bulgar Komiteciler ile başlamış ve onlarla birlikte devam etmiştir. Zirâ, Bulgar Komiteleri'nin faaliyetlere başlamasından sonra meydânı Bulgarlara bırakmak istemeyen civardaki hükûmetler de kendi komitelerini faaliyete geçirince, Makedonya, Bulgar, Yunan, Sırp ve Arnavud komitecilerin nüfuz mücâdelesi verdikleri bir sâhâ hâline gelmiştir. Fakat bu komiteler içerisinde en fazla tesir icrâ eden, hiç şüphesiz, Bulgar Komiteciler olmuşturlardır.

Bulgar Komitecilerin bu derece yoğun bir faaliyet içerisinde bulunmalarının birinci sebebi, Makedonya'daki Hıristiyan ahâli içerisinde nüfus bakımından önemli bir yekûn teşkil etmeleri ise, ikincisi ve en mühimmi de, Bulgaristan'dan gördükleri yardımlar olmuştur⁴⁹. Zâten Bulgar hükûmeti de, 1887 senesinden itibaren böyle bir siyâset tâkip etmekle, hem Makedonya'yı topraklarına katabilmek ve hem de bu konuyu millî bir mesele hâline getirip bütün dikkatleri dışarıya çekerek, muhâliflerinin tenkidlerinden kurtulmak gibi, iki bakımdan menfaat sağlamak cihetine gitmiştir⁵⁰. Zâten 18 Nisan 1887 tarihli bir irâde, Bulgaristan'ın bu konudaki maksadının, önce Makedonya'yı istilâ ile topraklarını genişletmek ve

48 BA, *Bl*, Nr. 1540.

49 BA, *Bl*, Nr. 1132.

50 BA, *Bl*, Nr. 658.

daha sonra istiklâlini ilân etmek olduğunu, açık bir ifâde ile belirtmektedir⁵¹.

Bulgaristan'ın tâkip ettiği Makedonya siyâsetinde, Bulgaristan Prensleri'nin rolü büyüktür. Meselâ Prens Aleksandr, 1887 senesinde yaptığı bir konuşmada, Prenslikten istifâ etse bile, Bulgarlar Makedonya'ya girdikleri vakit, kendisinin de gönüllü olarak Bulgar ordusunda yer almak istediğini söylemiştir⁵². Prens Aleksandr'ın Makedonya'ya duyduğu bu ilgi, Prens Ferdinand için de geçerlidir⁵³. Zirâ, sayfiyesi dahi Manastır'da olan⁵⁴ Prens Ferdinand, komitecilerin 1895 senesinde Sofya'da yaptıkları bir toplantıya iştirâk etmiş ve hattâ kendilerine, şifâhî tâlimâtlar vermiştir. Yine, doğum günü sebebiyle 26 Şubat 1895 tarihinde, Sofya'daki Aleksandr Meydânı'nda tertiplenen bir merâsime katılan Prens Ferdinand, daha sonra, kendisini tebrik için evine gelen Bulgarlarla Makedonya meselesini görüşmüş ve burada, 31 Mart 1895 tarihinde, yeni bir toplantının yapılması kararlaştırılmıştır. Bu toplantıya, başta Makedonya'dakiler olmak üzere, Romanya ve diğer bölgelerdeki Makedonyalılar da dâvet edilmişlerdir. Bu maksatla hazırlanan ve yalnız komite âzâlarına gizlice dağıtılan dâvetiyelerde ise, Sofya Merkez Komitesi'nin şübeleri ile, henüz şûbe teşkil edilmemiş şehir ve kasabalardaki Makedonyalıların, bu toplantıya birer temsilci göndermeleri istenmiştir⁵⁵.

Bulgaristan, Makedonya'daki hâdiseleri çok yakından tâkip etmiş ve hattâ, hâdiselere sebebiyet vermesi yüzünden, meselenin bizat içerisinde bulunmuştur. Zirâ, kendi topraklarında gönüllüler toplayıp⁵⁶, bu gönüllüleri Bulgar subaylarının idâresinde eğittikten sonra, birer komiteci olarak Makedonya'ya göndermiştir⁵⁷. Ayrıca, bu komitecilerin silâh ve cebelhâne ihtiyâcı da Bulgaristan tarafından karşılanmıştır. Meselâ, çete faaliyetlerinde kullanılmak maksadıyla, iki gece zarfında 4.000 adet Şnayder marka tüfeğin dağı-

51 BA, *Bİ*, Nr. 692, 696.

52 BA, *Bİ*, Nr. 692.

53 BA, *Bİ*, Nr. 1485.

54 BA, *Bİ*, Nr. 1069.

55 BA, *Bİ*, Nr. 1100.

56 BA, *Bİ*, Nr. 1083.

57 BA, *Bİ*, Nr. 1138.

tılışını ve Hasköy'den Makedonya'ya gidecek komitecilerin her birine 50 Frank verileceğini, 2 Temmuz 1895 tarihli bir vesîkadan öğrenebilmekteyiz⁵⁸. Bu komiteciler bâzden de, kendilerine verilen Bulgar pasaportu ile önce Sırbistan'a ve oradan da Makedonya'ya geçmişlerdir⁵⁹.

Diğer taraftan Bulgar gazeteleri de, gerek komitecilere moral kazandırmak ve gerekse Osmanlı Devleti'ni acz içerisinde göstermek maksadıyla, çeşitli neşriyatta bulunmuşlardır. Meselâ bu gazeteler, 1894 senesindeki yayınlarında, Selânik Vilâyeti dâhilinde bir takım eşkiyâ çeteleri ortaya çıktığı halde, ya Osmanlı Devleti'nin bunlar üzerine asker göndermediği veyâ gönderilenlerin, eşkiyâ üzerine gitmekten çekindiklerini, hattâ bu çetelerin, Müslümanlardan meydâna geldiğini iddiâ etmişlerdir⁶⁰.

Bütün bu faaliyetlerine rağmen Bulgaristan, Osmanlı Devleti'ne karşı olan sadâkatinden bahsederek, Makedonya'da âsâyişin sağlanmasına taraftar olduğunu ve bu husûsta gerekli terbirleri alacağını söyleyebilmiştir⁶¹. Halbuki, 1895 senesinde meydâna gelen Yanıklı köyü baskının düzenleyenler arasında, Bulgar süvârî⁶² ve nizâmiye⁶³ askerini bulunduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifâde ile Bulgaristan, görünüşte Osmanlı Devleti'ne bağlı bir prenslik izlenimini uyandırarak dikkatleri üzerine çekmemeye çalışırken, gerçekte ise, hâdislerin en mühim sebebi olmuştur. Meselâ, Osmanlı Devleti'nin 1898 senesinde Makedonya için aldığı askerî tedbirlerden rahatsız olmuş ve bu rahatsızlığını da, «*umûmî efkârı heyecanlandırmakda olan bu hâlin sebebini anlamağa, Bulgaristan Hükûmeti kendisini mecbûr hissetmektedir*» şeklinde belirtmiştir⁶⁴. Hattâ, Bulgarların Makedonya'daki komitecilere önyak olduğu ve bu konuda tedbir alınmadığı takdirde, Osmanlı Devleti'nin komitecilere karşı şiddet kullanacağı Bulgaristan Harbiye Müdîri'ne hatırlatıldığında, müdîr, bir eliyle kılıcını tutarak mağrûr bir ifâde ile «*şiddet tedbir-*

58 BA, Bİ, Nr. 1141.

59 BA, Bİ, Nr. 1083.

60 BA, Bİ, Nr. 1063.

61 BA, Bİ, Nr. 917, 1398, 1464.

62 BA, Bİ, Nr. 1131.

63 BA, Bİ, Nr. 1139.

64 BA, Bİ, Nr. 1262.

lerine biz de icâb-ı hâlinde mukabele ederiz» şeklinde cevap vermiştir⁶⁵.

Diğer taraftan Bulgaristan, Makedonya'nın bir Osmanlı toprağı olduğunu belirterek, burada meydana gelen hâdiselerle Bulgaristan'ın herhangi bir ilgisi olmadığını söylemek sûretiyle, mesûliyeti üzerinden atmaya çalışmıştır⁶⁶. Halbuki, Makedonya'da meydana gelen hâdiselerde Bulgaristan'ın rolünü bilen Bâbîâli, mesûliyetin kendilerine âit olacağını, her defasında Bulgar Hükûmeti'ne bildirmiştir⁶⁷.

Netice olarak, Makedonya meselesinde bir «fesad yuvası» hâline gelen Bulgaristan, bir taraftan teşkil ettiği komiteleri Makedonya'ya gönderirken, diğer taraftan da, bu komitecilere karşı tedbirler alıyormuş gibi görünmeye çalışmıştır⁶⁸. Yâni, Sultan II. Abdülhamid'in teşbihi ile, «*tavşama kaç, tavşaya tut*» diyen bir siyâset tâkip etmiştir⁶⁹.

2) Bulgar Tüccarvekilleri'nin Faaliyetleri

Bulgarların Makedonya için verdikleri mücâdele, sâdece komite faaliyetlerinden ibâret değildir. Bu husûsta, diğer meslek erbâbı ile birlikte tüccarvekilleri de, gerek Bulgaristan lehinde propandalar yapmak ve gerekse komitecilere yardımcı olmak sûretiyle, faaliyetlerde bulunmuşlardır. Bilhassa 1897 senesindeki Osmanlı-Yunan Harbi esnâsında, Bâbîâli'nin Yunanistan'a karşı olan husûmetinden istifâde eden Bulgaristan, Makedonya'da kendi lehinde bazı avantajlar sağlamaya çalışmıştır. Meselâ 11 Nisan 1897 tarihinde, Bulgaristan'ın İstanbul Kapukethüdâsı Markof Efendi, Selânik, Manastır, Üsküp ve Dedeağaç'ta birer tüccarvekillikleri tesisi için, Bâbîâli'ye mürâcaatta bulunmuştur⁷⁰. Bu mürâcaatı değerlendiren Bâbîâli ise, sâdece bir ticâret merkezi olan Selânik için bu talebi kabûl etmiş ve Bulgar hâkimlerinden Atanos Petrof Efendi'

65 BA, Bİ, Nr. 1126.

66 BA, Bİ, Nr. 1517.

67 BA, Bİ, Nr. 1081, 1082, YM. Nr. 11204.

68 BA, Bİ, Nr. 1464.

69 BA, Bİ, Nr. 1138.

70 BA, Bİ, Nr. 1128, leff: 5.

nin tâyinine rızâ göstermiştir. Manastır, Üsküp ve Dedeğaç için talep olunan tüccarvekillikleri ise, bu merkezlerin ticâretle herhangi bir ilgisinin olmayışı sebebiyle reddedilmiştir⁷¹. Fakat asıl maksatları ticâret olmayan Bulgarlar, bu konuda mütemâdiyen ısrâr edince, Manastır'a Nikola Stoyçef, Üsküb'e Yordan Petrof ve Dedeğaç'a da Kostantin Hacı Dimitrof Efendilerin tâyinine muvafak olmuşlardır⁷².

Bu tâyinlerden sonra Bulgaristan, bu defa da, henüz memûriyeti resmen tanınmamış olan İvanof Efendi'yi, tüccarvekili sıfatıyla Siroz'a göndermiştir. Selânik Vâlisi Rızâ Paşa'nın 31 Aralık 1898 tarihinde İstanbul'a çektiği telgrafnâmeden öğrendiğimize göre, Bulgaristan'dan aldığı tâlimât ile hareket eden İvanof Efendi, Siroz'daki Bulgarlara Osmanlı Devleti tarafından başkî yapılp yapılmadığını öğrenmek için faaliyetlere başlamış ve hattâ, bâzı Bulgarları evine dâvet ederek, kendileri ile görüşmeler yapmıştır⁷³. Bu husus ile ilgili olarak, 17 Şubat 1901 tarihinde, Bulgaristan tarafından Manastır tüccarvekilliğine gönderilen Naumof Efendi ise, daha önce Osmanlı Devleti aleyhinde faaliyetlerde bulunmuş olduğundan, memûriyeti Bâbîâlî'ce tasdik edilmediği gibi, hiç bir Osmanlı vilâyetine kabûl olunmaması da kararlaştırılmıştır⁷⁴. Yine bu konuda, daha önce Selânik'te iken devlet aleyhinde faaliyetlerde bulunan ve bilâhira Manastır'a tâyin edilmiş olan bir tüccarvekillinin, burada da boş durmadığını ve Bulgarların, ilkbaharda girişecekleri hâdiselerin hazırlıklarına yardımcı olması sebebiyle, bir ân önce vazîfeden alınmasına dâir olan Manastır Vâlisi'nin talebini, 23 Ocak 1903 tarihli bir vesîkadan öğrenebilmekteyiz⁷⁵. Hülâsa, Bulgar tüccarvekillerinin bir «konsolos» gibi faaliyet göstermekte oldukları, açıkça görülmektedir.

3) Bulgar Papas ve Muallimlerin Faaliyetleri

Makedonya'daki Bulgar papas ve muallimleri de, tüccarvekilleri gibi, Bulgaristan lehinde yoğun faaliyetlerde bulunmaktaydılar.

71 BA, *Bİ*, Nr. 1128.

72 BA, *Bİ*, Nr. 1129.

73 BA, *Bİ*, Nr. 1480, leff : 1

74 BA, *Bİ*, Nr. 1302.

75 BA, *Bİ*, Nr. 1499.

Meselâ, 6 Mart 1899 tarihli bir irâdede, Kosova Vilâyeti'ndeki papas ve muallimlerin pek çoğunun Makedonya Komitesi'ne mensup oldukları, bu komitenin şûbe memûrlarından Manof ve Matof adlı şahısların, komite faaliyetleri sebebiyle 1898 senesinde vilâyet hâricine çıkarıldığı, İştib'deki muallim İbyan (?)'ın komite adına bir bakkaldan para aldığı ve Kosova'daki komite mensupları içerisinde en çok faaliyette bulunanların, Bulgar Metropolitdi ile tüccarvekili Rizof'un olduğu belirtilmektedir. Yine aynı vesîkada, Rizof'un Sofya'da bulunduğu bir sırada komite başkanlığı da yaptığını ve Kosova'daki komite faaliyetlerine mâni olabilmek için, bu şahısların vilâyet hâricine çıkarılmalarının gerektiğini öğrenmekteyiz⁷⁶. 17 Mart 1902 tarihli bir vesîkada da, Strumiça Bulgar Metropolitdi Gerasim Efendi'nin, komite çalışmalarına katılması sebebiyle, ya hakkında kanûnî muamelenin yapılması veyâ, Strumiça'dan uzaklaştırılmasının lüzûmu belirtilmektedir. Zirâ, Selânik Vâlisi'nin bu konudaki yazısında, din adamlarının komite faaliyetlerine katıldıklarını gören ahâlinin, bu hususta onlardan cesâret alarak, daha da ileri gidecekleri ifâde edilmektedir⁷⁷.

1890 senesinde de, Bulgaristan'ın İstanbul Kapukethüdâsı Volkoviç Efendi, önce Atina'ya gitmiş ve oradan Selânik'e geçerek İngiliz, Belçika ve Romanya konsolosları ile görüşmelerde bulunmuştur. Selânik'te iken iki defa da Bulgar mektebine giderek, mektebin müdür ve muallimleri ile görüşen Volkoviç Efendi, daha sonra Sofya üzerinden İstanbul'a dönmüştür. Volkoviç Efendi'nin bu ziyaretler serîsi, Bâbîâli'yi şüphelendirmiş ve 28 Mayıs 1890 tarihli bir irâdede belirtildiği gibi, bunun son derece dikkate şâyân bir konu olduğu ve açıkca bir takım mânâlar verilebileceği, dile getirilmiştir⁷⁸.

C) Bulgar Komiteleri'nin Faaliyetleri Karşısında Osmanlı Devleti'nin Tâkip Ettiği Siyâset

1) Bulgar Komitecilere Karşı Tâkip Edilen Siyâset

Osmanlı Devleti, Makedonya'da faaliyet gösteren Bulgar Komitecilerin maksatlarına teferruatıyla vâkîf olmuş ve bu hususta

76 BA, Bİ, Nr. 1325.

77 BA, Bİ, Nr. 1438.

78 BA, Bİ, Nr. 675.

îcâb eden tedbirleri, zamânında almaya çalışmıştır⁷⁹. Daha 1887 senesinde, yâni Şarkî Rumeli meselesi aktüalitesini henüz kaybetmişken, Makedonya'yı Bulgaristan'a ilhâk etmek maksadıyla gerek Bulgaristan'da ve gerekse Köprülü ve Gevgili kazâlarında Makedonya Komitesi adında bir cemiyetin kurulduğunu bildiren bir irâde ile Selânik, Manastır ve Kosova vâlileri îkaz edilmiştir. Bu irâdeye göre, komitecilerin faaliyetlerinden zamânında haberdâr olabilmek maksadıyla gizli tahkikatlar yapılması, zararlı teşebbüslere karşı son derece dikkatli olunarak herhangi bir hâdisenin zuhûruna aslâ fırsat verilmemesi ve bu konuda zerre kadar kusûru görülenlerin, kanunun en şiddetli cezâsı ile cezâlandırılacaklarının bilinmesi, kendilerine hatırlatılmıştır⁸⁰. Bu kabil emirler, Makedonya'da vazîfeli bulunan diğerk mülkî ve askerî memurlara da, müteaddid defâlar gönderilmiştir⁸¹.

Osmanlı Devleti, Bulgar Komiteleri'nin Makedonya'daki faaliyetlerine mâni olabilmek maksadıyla, gerek hudûd üzerinde ve gerekse Makedonya dâhilinde bir takım tedbirler almıştır. Bu meyanda, hudud boylarına asker sevk edilirken, mevcûd birliklerin de sayıları artırılmıştır. Fakat, alınan askerî tedbirler daha ziyâde hudûda yönelik olmuş ve böylece, Makedonya'daki komitecilerin Bulgaristan ile olan irtibâtı kesilmeye çalışılmıştır⁸². Meselâ, 18 Hazîran 1896 tarihli bir irâde ile, hudud üzerindeki geçiş noktalarının gece gündüz kontrol altında bulundurulması ve silahlı şekilde geçmek isteyenlerin derhal yakalanması kararlaştırılmıştır⁸³. Yine bu maksatla, hudûdun her noktasında asker ve jandarma bulundurmanın zorluğu göz önüne alınarak, devriye kollarının gezdirilmesine karar verilmiştir⁸⁴. Bu konuya bir misâl olması bakımından, Priştine'deki süvârî alayının, hudud boyunda devriye gezdirilmek üzere, 26 Hazîran 1896 tarihinde Koçana'ya sevkini zikredebiliriz⁸⁵.

79 BA, *Bİ*, Nr. 1431.

80 BA, *Bİ*, Nr. 684, 1553.

81 BA, *Bİ*, Nr. 816, 1020, 1047, 1214.

82 BA, *Bİ*, Nr. 1110.

83 BA, *Bİ*, Nr. 1196, leff: 1.

84 BA, *YM*, Nr. 11447.

85 BA, *Bİ*, Nr. 1197.

Hudûda sevkedilen askerî birlikler, Bulgaristan'dan yapılabilecek silâh nakline ve komitecilerin Makedonya'ya geçmelerine mâni olurlarken, Makedonya dâhilinde bulunanlar ise, âsâyîşin muhâfazası için çalışmışlardır. Meselâ, Bulgar Komitecilerin yoğun olarak buldukları Ohri, Kırçova, Pirlepe, Florina ve Kesriye gibi her kazâ, bir kaç daireye bölünmüş ve bu dairelerin en münâsip yerlerine, birer bölükten az olmamak şartıyla asker yerleştirilmiştir. Ayrıca, bu daireler arasında devriye kolları gezdirilirken, her kazâ merkezinde de, yardımcı kuvvet olarak birer tabur asker bulundurulmuştur⁸⁶. Bu konuda fazla teferruata girmemekle birlikte, Rumeli redif askerinin silâh altına alınışını⁸⁷, Anadolu'dan asker naklinin göz önünde tutuluşunu⁸⁸, mevcûd birliklerin sayılarının artırılışını ve komitecilerin tâkibi için Tâkip Kuvvetleri Kumandanlığı'nın teşkil edililişini⁸⁹ sayabiliriz. Yine, alınan askerî tedbirlerle ilgili olarak bir kaç rakam vermek gerekirse, faaliyet sâhâsı Makedonya'nın hududları dâhilinde olan Üçüncü Ordu'nun mevcûdu, 14 Hazîran 1887 târihinde 18.240 nefer iken⁹⁰ bu mevcûd, 15 Hazîran 1904 târihine kadar tadrîcen 66.524 nefere çıkarılmıştır⁹¹. Ayrıca, maksada uygun olarak, askerî birliklerin hangi taburunun hangi ayda nerede bulunacakları, mevsim şartları göz önünde tutularak cedveller hâlinde tespit edildiği gibi, Bulgaristan tarafından gelebilecek herhangi bir taarruzda tatbîke konulmak üzere, Seraskerlik mâkâmınca bir «*harekât plânı*» hazırlanmıştır⁹².

Osmanlı Devleti'nin komitecilere karşı aldığı tedbirler sâdece askerî mâhiyette olmamış, bu hususta bir takım vâsitalara daha mürâcaat edilmiştir. Meselâ, Üsküp'te mahkûm bulunan Kaptan Görgi, komitelerin sırlarını devlete bildirmek ve devletin aldığı tedbirlerin başarıya ulaşmasına yardımcı olmak maksadıyla, 22 Mayıs 1898 târihinde serbest bırakılmıştır⁹³. Ayrıca, 29 Nisan 1894 târihinde alınan bir karâr ile, komitecileri ölü veyâ diri olarak yakala-

86 BA, *Bİ*, Nr. 1543; *YM*. Nr. 10422.

87 BA, *YM*, Nr. 11445.

88 BA, *Bİ*, Nr. 1458.

89 BA, *YM*, Nr. 11615.

90 BA, *Yıldız Esas*, Nr. 14-88/31-88-12.

91 BA, *YM*, Nr. 12740.

92 BA, *Bİ*, Nr. 9321.

93 BA, *Bİ*, Nr. 1283.

yıp getirenlere, mükâfât verileceği ilân edilmiştir⁹⁴. Bu konuda alınan tedbirlerden biri de, yakalanan komitecilerin emsâllerine ibret olmak maksadıyla cezâlandırılmaları ve Bulgar köylülerin, birbirleri hakkında kefil tutulmaları olmuştur⁹⁵. Osmanlı Devleti, bütün bunların yanı sıra, hafiye memurları vazîfelendirmek sûretiyle, komitecilerin maksat ve faaliyetlerine vâkîf olmaya çalışmıştır⁹⁶. Meselâ, hafiye memurları istihdâm etmek maksadıyla Kosova Vilâyeti'ne tahsis olunan 8.364 kuruşun ihtiyâcı kâfi gelmemesi sebebiyle bu miktar, 9 Nisan 1901 târihinden 18.000 kuruşa çıkarılmıştır⁹⁷. 27 Ocak 1902 târihinde de, komite fertleriyle yakın ilişkilerde bulunarak onların hal ve hareketlerine vâkîf olmak maksadıyla, Kuşadası Kaimmakamı Haydar Bey Selânik'e gönderilmiştir⁹⁸.

2) Makedonyalılara Karşı Tâkip Edilen Siyâset

Osmanlı Devleti, komitecilere karşı takip ettiği siyasette ne kadar sert tedbirler almışsa, Makedonya ahâlisine de aynı nispette müşfikâne davranarak, onların îtimâdını kazanmayı çalışmıştır. Bu maksatla ıslahatlar yapmış, Nasihat Komisyonları teşkil etmiş ve bilhassa, komitecilerle yapılan mücadeleler esnâsında ahâliyi gücendirmemeye çalışmıştır. Meselâ bu hususta, 2 Aralık 1895 târihinde kararlaştırılan ıslahat tedbirlerini şöyle sıralayabiliriz:

a) Gayrimüslim nüfus nispetine göre Selânik ve Yanya'ya Rum; İşkodra'ya Katolik; Manastır, Kosova ve Edirne'ye Bulgar milletinden, tecrübeli ve Türkçe okur yazar olmak şartıyla, birer vâli muavini tâyin edilmesi.

b) Edirne, Selânik, Yanya ve İşkodra'ya Rum, Manastır ve Kosova'ya Bulgar milleti müteberânından, birer adliye müfettişi tâyin edilmesi.

c) Hıristiyan cemaatleri arasında bir kilise meselesi bulunduğundan, bu meselenin sür'atle ve «sıvaltıya» mahal bırakmayacak şekilde halledilmesi.

94 BA, *BI*, Nr. 1063.

95 BA, *YM*, Nr. 11447.

96 BA, *BI*, Nr. 1499.

97 BA, *BI*, Nr. 1397.

98 BA, *BI*, Nr. 1425.

d) Hıristiyan cemaatlerinin Rüşdiye mekteplerinden, İdâfî mekteplerine talebe yetişmesini kolaylaştırmak için, maaşları her vilâyetin maarif tahsîsâtından karşılanacak, Türkçe muallimleri tâyin edilmesi.

e) Bâzı kasaba ve köylerdeki Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında bulunan mer'a, arâzi ve emlâk münâzaalarının halli için, vilâyetlere ve teftiş heyetlerine emirler gönderilmesi.

f) Bundan böyle, devlet dâirelerine, belediyelere ve Ziraat Bankası'na personel alınacağı zaman, Müslümanlara olduğu kadar, Hıristiyan kâtip ve hademelere de fırsat tanınması.

g) Bulgar piskoposları meselesi, başlı başına ve önemli bir husus olduğundan, münâsîp bir şekilde hallinin, ileri bir târihe bırakılması⁹⁹.

Diğer taraftan Bâbîâli, 5 Ağustos 1903 târihinde Selânik, Kosova ve Manastır vâililikleri ile Müfettiş Hüseyin Hilmi Paşa'ya gönderdiği emirlerle, Makedonya ahâlisinin komitecilere meyletmemesi için, kendilerine nasihatlerde bulunmak maksadıyla, Nasihat Komisyonları meydâna getirilmesini istemiştir. Bu komisyonlar; adliye müfettişi, mülkî ve askerî bir memur ile, her bölgenin ahâlisinden seçilecek müteber bir kişiden meydâna gelecekti. Fakat ihtiyâc hâlinde, merkez kaimmakamı ile berâber, memleketin eşrâfından ve köylerin İhtiyar Heyeti'nden katılacak kişiler de, Nasihat Komisyonları için kâfi olacaktı¹⁰⁰.

Osmanlı Devleti, komitecilere karşı yapılan mücâdelelerde yerli ahâlinin ırz, can ve mallarına hiç bir şekilde zarar gelmemesine, özellikle dikkât edilmesini istemiştir¹⁰¹. Hattâ bu hususta, komitecilerin tâkîbinde ihmâli görülenler ile yerli ahâliye zarar verenler, devlet nazarında aynı derecede suçlu görülmüş ve her iki suçun fâillerinin de, şiddetle cezâlandırılacağı belirtilmiştir. Meselâ, 18 Eylül 1903 târihinde Rumeli Müfettişliği'ne gönderilen bir yazıda, devlete sâdık ahâlinin ırz, can ve mallarına dokunulmaması, komitecilerin tarafında bulunsalar bile, nedâmet duymaları hâlinde kendilerine

99 BA, Bî, Nr. 1158.

100 BA, Bî, Nr. 11448.

101 BA, Bî, Nr. 1436.

zarar verilmemesi ve bir sınıf halkın, diğer sınıf halka tecâvüzüne meydân bırakılmaması istenmiştir. Ayrıca, komitecilerin baskısı ile dağlara çekilen ahâliye, vâli, mutasarrıf, kazâ kaimmakamı, İdâre Meclisi'nin İslâm ve Hıristiyan âzâları ile, dinî reislerden meydâna gelen heyetler gönderilerek, devletin kendileri hakkında olan iyi niyetlerinin münâsip bir lisânla anlatılması ve eskiden olduğu gibi, huzûr içerisinde kendi işleriyle meşgûl olacaklarının hatırlatılması, bildirilmiştir. Diğer taraftan da, Makedonya'daki mülkî ve askerî memurlara gönderilen emirler ile, âsâyişi temin edebilmek için, cansiperâne bir şekilde ve gece gündüz çalışmaları istenmiştir¹⁰².

Yine Osmanlı Devleti, 5 Nisan 1902 târihi itibâriyle, Makedonya'daki Bulgar ahâlinin Anadolu'daki mâdenlerde, taş ocaklarında ve bilhassa Bağdad Demiryolu'nda çalışabilmelerine imkân verilmesini kararlaştırmıştır. Bu konu ile ilgili irâdede, Makedonya'daki Bulgarların tamamının komitelere mensup olmadıkları, fakat çalışmak maksadıyla Bulgaristan'a ve Yunanistan'a gittiklerinde komiteciler tarafından kandırıldıkları belirtilerek böylece hem geçimlerini temin edebilmelerine imkân sağlanmış olacağı ve hem de komitecilerle ilişki kurmalarına fırsat verilmeyeceği, ifâde edilmektedir¹⁰³.

Bütün bunların yanı sıra Osmanlı Devleti, İlinden İsyânı esnâsında kaçmak veyâ göçmek sûretiyle Bulgaristan'a geçmiş olan 30.000 kadar Makedonyalı Bulgarın, geri dönme isteklerini de kabul etmiştir. Hattâ, 14 Mayıs 1904 târihli bir karar ile, bu Bulgarların hudûddan köylerine nakilleri esnâsında geçecek zaman içerisinde, fakîr olanlarının beslenme ihtiyâclarını karşılamak üzere, 100.000 kuruş tutarında peksimed ve yiyecek dağıtılmıştır¹⁰⁴. Ayrıca, hâdiselere iştirâk edenlerin istifâdesi bakımından, bir de umûmî af îlân edilmiştir. 6 Ocak 1904 târihinde îlân olunan ve ciddî bir suçun fâili olmayanların faydalanabilecekleri af îlânında, şöyle denilmektedir:

«Memâlik-i şâhâne'de humbarı ve dinamit ve sair âlât ve edvât-ı mahribe ile demiryolu ve köprülerini ve emâkin-i emâriyye ve ecnebî vapurunu tahrip etmelerinden dolayı mahkûm olan eşhâs

102 BA, YM, Nr. 11615.

103 BA, Bİ, Nr. 1453.

104 BA, Bİ, Nr. 1495; YM, Nr. 12091.

müstesnâ olmak üzere, Rumeli Vilâyât-ı Selâsesi'nde zuhûr eden iğ-tişâsât esnâsında bir takım cerâime tasaddî ve inde'l-muhâkeme mah-kûm ve henüz mahkemeleri ikmâl olunmayarak mevkûf olan ve eser-i havf ve sâika-i fesâd ile Bulgaristan'a ilticâ yâhûd Memâlik-i sââre-i şâhâne'nin bazı mahallerinde ihtifâ eylemiş bulunan İslâm ve Hı-rıstıyan tebea-i şâhânenin mânezür-ı afv-ı âlî oldukları bâ-irâde-i se-niyye-i hazret-i pâdişâhî iflân olunur»¹⁰⁵.

3) Bulgaristan'a Karşı Tâkip Edilen Siyâset

Makedonya'daki komite faaliyetlerine mâni olmak ve âsâyîşi te-min edebilmek husûsunda, Bulgaristan'a karşı tâkip edilen siyâ-setin önemi büyüktür. Zirâ, Makedonya'daki âsâyîşi ihlâlâ yönelik hareketler, dolaylı bir şekilde de olsa, Bulgaristan tarafından tatbî-ke konulmuştur.

Ashında Bulgaristan, Berlin Antlaşması'na göre Osmanlı Dev-leti'ne bağlı bir prenslik ise de, tatbîkatta bu bağlılığın, ciddîye alınır hiç bir yönü mevcûd değildir. Bununla birlikte, Makedonya'daki komitecileri maddî ve mânevî bakımdan destekleyen Bulgaristan, 1887 senesinden itibaren önemli miktardaki askerini başta askerî tatbîkatlar olmak üzere, türlü bahânelerle Şarkî Rumeli'de hazır tutarak, meydâna gelebilecek bir mücâdeleye hazırlıklı olmaya çalı-şmıştır¹⁰⁶. Fakat Osmanlı Devleti, Bulgaristan'ın Makedonya ko-nusunda tâkip ettiği siyâsetine vâkıf ve faaliyetlerinden de haber-dâr olabilmıştır. Meselâ 11 Ocak 1895 târihli bir irâdeden, Bulga-ristan idâresinin Makedonya'daki muallimler ve papaslar ile muhâ-bere hâlinde olduğunu, yerli ahâliyi isyâna teşvîk ettiğini, kendi topraklarında çeteler hazırladığını ve bir isyân hâlinde bu çetelerin, Makedonya'ya gireceklerini öğrenmekteyiz¹⁰⁷. Ayrıca, 22 Eylül 1903 târihli bir Encümen-i vükelâ mazbatasında, âsâyîşi ihlâl edenler herne kadar Makedonya'daki Bulgar Komitecileri ise de, asıl fesad yuvalarının Bulgaristan'da bulunduğu, açık bir ifâde ile belirtilmek-tedir¹⁰⁸.

105 BA, YM, Nr. 11904.

106 BA, Bİ, Nr. 660, 664, 1038.

107 BA, Bİ, Nr. 1081, 1082.

108 BA, YM, Nr. 11629.

Bu durum karşısında zihinlere, bütün bu hâdiselerin sebebi Bulgaristan olduğu halde, Osmanlı Devleti'nin onu bu siyâsetinden nîçin vazgeçirmediği, gibi bir sorunun gelmesi mümkündür. Zâten Makedonya ile ilgili olarak kaleme alınan eserlerde, Osmanlı Devleti'nin tenkid edildiği husus, daha ziyâde meselenin bu safhasına âittir¹⁰⁹. Fakat hemen belirtmek gerekir ki, Makedonya konusunda Bulgaristan'ın maksadı, meseleyi Osmanlı Devleti'nin dâhilî bir problemi olmaktan çıkarıp, devletlerarası platformalara çekmek ve burada, nüfûs ekseriyetinin Bulgarlar lehinde olduğu iddiâsıyla, bu toprakların kendisine verilmesini sağlamak, olmuştur¹¹⁰. Yukarıda izâhına çalıştığımız gibi, Amerikalı gazetecinin kaçırılması, Fransız vapuruna bomba konulması, Osmanlı Bankası baskını ve İinden İsyânı, bu türden hâdiselerdir. İşte bu sebeple, Bulgaristan Makedonya meselesini devletlerarası siyâset sâhâsına çekmek istedikçe, Osmanlı Devleti, bu konuyu dâhilî bir meselesi olarak ele alıp, Avrupa Devletleri'nin müdâhalesine fırsat verebilecek bir hâdisenin meydana gelmemesi için çalışmıştır¹¹¹. Bu siyâsete, Osmanlı Devleti'nin Bulgaristan'a karşı kuvvet kullanması ihtimâlini de dâhil edebiliriz. 15 Mayıs 1903 târihli bir irâdede, Bulgar Komitelerinin giriştikleri çete hareketleri diğer devletler tarafından bilindiği halde, başta Rusya sefiri olmak üzere İstanbul'daki sefirlerin, Bâbıâli'den komitelerle karşı şiddetle muamele edilmemesi talebinde bulduklarını, kendilerine cevap olarak zâten alınan tedbirlerin gerektiği kadarını, kendilerine cevap olarak, zâten alınan tedbirlerin gerektiği kadar tam bir itidâl ile hareket edilmesini tavsiye eyledikleri, yer almaktadır¹¹².

Aslında Osmanlı Devleti, Makedonya'ya karşı tâkip ettiği siyâsetinden dolayı, Bulgaristan'ı bir çok defa ikâz etmiştir. Meselâ 1895 senesinde, bu türlü siyâsetinden dolayı meydana gelebilecek hâdiselerin mesûliyetinin kendisine âit olacağı, gerek Bulgaristan Komiserliği ve gerekse İstanbul Kapukethüdâlığı vâsıtasıyla, bir çok kere Bulgaristan'a bildirilmiştir¹¹³. Yine 3 Kasım 1896 târihinde, ko-

109 Şeyh Muhsin-i Fâni, *Aynı eser*, s. 67.

110 BA, *Bİ*, Nr. 1138.

111 BA, *Bİ*, Nr. 1460, 1541; *YM*, Nr. 9321.

112 BA, *Bİ*, Nr. 1153.

113 BA, *Bİ*, Nr. 1081, 1082; *YM*, Nr. 11204.

mitencilere yaptığı yardımlar sebebiyle, sert bir şekilde Bulgaristan'ın dikkati çekilmiştir¹¹⁴. 6 Mart 1900 târihli bir irâde ile de, Bulgaristan'ın komitecilere karşı tedbir almaktaki isteksizliği kinâyeye edilerek, «*Bulgaristan'da hükûmet vâri ise komitecilerin hareketlerine mâni olması, aksi takdirde mes'ûl tutulacağı*» bildirilmektedir¹¹⁵. Diğer taraftan, Bulgaristan'ın zâhirî olarak sadâkatini belirtmesi Osmanlı Devleti için inandırıcı olamamış ve Bulgar Hükûmeti'nin tâkip ettiği siyâsete güvenilemeyeceği açıkça belirtildiği gibi¹¹⁶, komitecilere sağladığı desteğin devâm etmesi hâlinde, Osmanlı şehirlerindeki Bulgar tüccarvekilliklerinin kapatılabileceği de, kendilerine bildirilmiştir¹¹⁷.

Fakat Osmanlı Devleti, Makedonya meselesi ile ilgili olarak Bulgaristan'ın dikkatini çekerken bile, bu hususta Avrupa Devletleri'ni şâhit tutmayı ihmâl etmemiş¹¹⁸ ve böylece, ileride meydana gelebilecek hâdiselerden dolayı, Bulgaristan'ın haksızlığını, daha başlangıçta tespitte çalışmıştır. Meselâ, Yanıklı köyüne yapılan baskını gerçekleştirenler arasında Bulgar askerinin de bulunmuş olması¹¹⁹ ve 1895 yazında, Makedonya ahâlisinin galeyâna getirilmesindeki Bulgaristan'ın rolü, Osmanlı Devleti tarafından Avrupa Devletleri'ne bildirilmiştir¹²⁰. Hattâ, Bulgaristan'ın komitecileri desteklemekten vazgeçmesi için, 30 Nisan 1903 târihinde, Bâbîâli tarafından Rusya ve Avusturya nezdinde teşebbüslerde dahi bulunulmuştur¹²¹.

Bütün bunlara rağmen, Osmanlı Devleti'nin Makedonya için aldığı tedbirlerin başarıya ulaştığını söyleyebilmek güçtür. Bu neticenin birinci sebebi, Bâbîâli'nin bu konudaki aşırı derecede ihtiyatkâr siyâseti olmuş ise, ikincisi de, Makedonya'daki devlet memurlarının süiistimâlleri olmuştur. Meselâ, Manastır Bulgar Metropolit-hânesi'nin mahzeninde 2.000 kadar tüfek ve bol miktarda cebehânenin bulunduğu, Manastır Vâlisi tarafından Bâbîâli'ye bildirildiği za-

114 BA, *BI*, Nr. 1213.

115 BA, *BI*, Nr. 1353.

116 BA, *BI*, Nr. 1354, 1436.

117 BA, *YM*, Nr. 11206.

118 BA, *BI*, Nr. 1492.

119 BA, *BI*, Nr. 1131, 1143.

120 BA, *BI*, Nr. 1147.

121 BA, *YM*, Nr. 11206.

man, 3 Ocak 1903 târihinde gönderilen cevapta, mahzen araştırılır da bir şey bulunamaz ise, Bulgarların bu durumunu şikâyet konusu yapacakları, eğer silâhların mevcûdiyeti muhakkak ise, ya metropolidhânenin araştırılması veyâ tarassud altına alınması istenmiştir¹²². Ayrıca Bâbîâli, 30 Nisan 1903 târihinde, Makedonya'daki komitecilerin ellerindeki silâhları toplamak isterken bile, bu karârından Avrupa Devletleri'ni haberdâr etmiştir¹²³.

Belki bu durumu, Osmanlı Devleti'ne müdâhele için fırsat kolayan Avrupa Devletleri'ne karşı Sultan II. Abdülhamid'in tâkip ettiği ve bir çok yönden başarılı sayılabilecek olan siyâseti ile izâh etmek mümkündür. Fakat Makedonya'daki devlet memurlarının mesûliyetlilikleri, mühim bir sebep olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Zâten, alınan tedbirlere rağmen, hâlâ Bulgaristan'dan Makedonya'ya silâhlı komitecilerin geçebilmeleri ve âsâyîşin bir türlü temin edilememesi, dikkatimizi bu noktaya çekmektedir. Nitekim, Selânik Fırkası Kumandanı Ferik Ali Rızâ Paşa, 15 Temmuz 1895 târihinde İstanbul'a gönderdiği şifre telgrafnâmesinde, komitecilere karşı alınması gereken tedbirlerle ilgili olarak üç aydan beri takdim ettiği mârûzâtına, mübâlağalı olduğu bahânesi ile, bâzı zevât tarafından gereken önemin verilmediğini ve hattâ bu davranışından dolayı, hakaretlere mârûz kaldığını, üzülererek ifâde etmektedir¹²⁴. Aynı konuya, 17 Ekim 1902 târihinde Sultan II. Abdülhamid tarafından da işâret edilmektedir. Burada Pâdişâh, Bulgaristan'daki silâhların nasıl olup da Makedonya'ya geçirildiğini, bu hususta askerî ve mülkî memurların bu derece gaflet ve müsâmahalarının sebebinin anlaşılmadığını ve hal böyle olunca, artık bu memurlardan ne hizmet beklenileceğinin gerçekten merak konusu olduğunu, esefle dile getirmektedir¹²⁵.

Netice olarak, İinden İsyânı'nın meydâna gelmesi ile de kabûl edilebileceği gibi Osmanlı Devleti'nin aldığı tedbirler kâfi gelmemiş ve Makedonya meselesi, devletlerarası bir mâhiyet kazanmış olarak, 1912/13 Balkan Harbi'ne kadar, devletin başta gelen problemlerinden biri olmaya devâm etmiştir.

122 BA, *BI*, Nr. 1500.

123 BA, *YM*, Nr. 11206.

124 BA, *BI*, Nr. 1139, leff: 3.

125 BA, *BI*, Nr. 1494.

Biz burada, Makedonya meselesinin bir cephesi olan Bulgar Çete Faaliyetleri'ne, Osmanlı arşiv belgeleri ile temâs etmeye çalıştık. Fakat konu, sâdece Bulgar Çete Faaliyetleri'nden ibâret olsa bile, bir makalenin hacmi içerisine sığdırılmayacak kadar girift bir mâhiyet arz etmektedir. Bu sebepten dolayı, yukarıda verdiğimiz misaller, tüccarvekillerinin, kapukethüdâlarının, papasların ve mualimlerin faaliyetleri gibi, meselenin mevcut literatürde pek yer verilmeyen teferruatlarına, sâdece dikkatleri çekmek maksadına mâ-tûfdur. Fakat bizim için tarihî bir hâdise olmasına rağmen, bugün dahi Balkan milletlerinin harâretle ilgilendikleri ve onlar için hâlâ aktüel olan böyle bir meselenin, hem Rumeli'deki Osmanlı idâresinin sıhhatli bir muhasebesini yapmak ve hem de, bu konuda müstakil bir çalışmanın dilimize kazandırılmasını sağlamak açısından, başta Osmanlı Arşivi olmak üzere yerli ve yabancı literatürden istifâde ile, tedkiki edilmesinin lüzûmunu, özellikle belirtmek istemekteyiz.